

บทที่ 6

บทสรุป

บทละครถือเป็นหัวใจสำคัญของการแสดงละคร ความสำเร็จในผลงานการประพันธ์ของ ชิกะมะทซุ มนสะเอมอน (近松門左衛門) เป็นตัวอย่างที่ยืนยันคำกล่าวนี้ได้เป็นอย่างดี เพราะเป็นที่รับรู้กันดีว่าบทละครของเขานั้นได้รับการตอบรับจากผู้คนอย่างดียิ่ง จนทำให้โรงละครทะเลาะโมะโตะ (竹本座) ที่เขาประพันธ์บทละครให้ฟื้นคืนชีพขึ้นมาได้ เสน่ห์ในบทละครประเภท เซวะโมะโนะ (世話物) ของเขานั้น นอกจากจะเป็น "หนังสือพิมพ์ที่มีชีวิต" ถ่ายทอดเหตุการณ์ ไคโดคังที่เกิดขึ้นในยุคที่สมัยนั้นให้ผู้อ่านได้รับทราบข่าวสารดังที่เสาวลักษณ์ สุริยะวงศ์ไพศาล ได้ อ้างถึงในหนังสือบทละครคาบูกิและนูนระซุเอาไว้แล้ว ความไพเราะของบทละคร และความลึกซึ้ง ก็นใจของเนื้อหา ยังมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งที่ทำให้ได้รับการตอบรับจากมหาชนในสมัยนั้น

มีผู้ศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับบทละครประเภทเซวะโมะโนะของชิกะมะทซุ ในหลากหลาย แง่มุม แต่ยังไม่มีการศึกษาในแง่มุมของพฤติกรรมพ่อแม่ลูกที่อยู่ในบทละครอย่างละเอียด ทั้งยังไม่ เคยมีผู้ศึกษาว่าพฤติกรรมของพ่อแม่ลูกในบทละครมีส่วนเกี่ยวข้องกับความเป็นโศกนาฏกรรมของ เรื่องหรือไม่ อย่างไร โดยเฉพาะบทละครกลุ่มโอะบะทซุโมะโนะ (処罰物) ที่มีตัวละครถูกเป็น ผู้กระทำผิดกฎหมายบ้านเมือง ผู้วิจัยจึงได้ศึกษาพฤติกรรมของพ่อแม่ลูกในบทละครกลุ่มดังกล่าวว่ามีลักษณะอย่างไร และมีส่วนเกี่ยวข้องกับความเป็นโศกนาฏกรรมในเรื่องหรือไม่ อย่างไร และได้ข้อสรุปดังต่อไปนี้

จากการศึกษาวิเคราะห์บทละครประเภทโอะบะทซุโมะโนะ 4 เรื่อง อันได้แก่ โคะจูเน็งกิ คุตะเน็มบุทซุ (五十年忌歌念仏) เมะอิโคะ โนะ อิเกะยะกุ (冥途の飛脚) ฮะกะตะ โคะโจะโร นะมิมะกุระ (博多小女郎波枕) และอนนะ โคะโระนิ อะบุระ โนะ จิโงะกุ (女殺油地獄) พบว่า ตัวละครพ่อแม่ที่มีลูกทำผิดกฎหมายและออกมาแสดงพฤติกรรมต่อลูกนั้น แบ่งออกเป็นตัวละครพ่อ จำนวน 3 เรื่อง และตัวละครแม่ จำนวน 1 เรื่อง โดยชิกะมะทซุได้ประพันธ์ให้ตัวละครพ่อในทั้ง 3 เรื่องดังกล่าวเป็นตัวละครที่อยู่ในวัยสูงอายุทั้งหมด ส่วนตัวละครแม่นั้นไม่ได้ระบุอายุเอาไว้

¹ เสาวลักษณ์ สุริยะวงศ์ไพศาล, บทละครคาบูกิและนูนระซุ (กรุงเทพฯ : คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546), หน้า 70.

ภาพของตัวละครพ่อซึ่งปรากฏอยู่ในบทละครถึง 3 เรื่อง จาก 4 เรื่อง และวัยของตัวละคร พ่อที่อยู่ในวัยชราทั้งหมด สามารถยืนยันได้เป็นอย่างดีว่า ผลงานการประพันธ์บทละครกลุ่มนี้มีกลิ่นอายของชีวิตจริงผู้ประพันธ์แฝงอยู่ด้วยอย่างแน่นอน เนื่องจากช่วงเวลาที่ยกมาวิเคราะห์ผลงานดังกล่าวเป็นช่วงเวลาที่ชกษะมัทชูอยู่ในวัยชราเช่นเดียวกัน

ตัวละครพ่อและตัวละครแม่ทั้งหมดมีพฤติกรรมคล้ายกัน กล่าวคือ มีความประสงค์ดีต่อลูก ทั้งยังมีพฤติกรรมที่พยายามปกป้องและช่วยเหลือลูกที่ทำความผิดหมาย ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 10 พฤติกรรมของตัวละครพ่อหรือตัวละครแม่ในบทละครทั้ง 4 เรื่อง

พฤติกรรม ของตัวละครพ่อหรือตัวละครแม่	บทละคร			
	โกะจูเน็งกิ อุตะ เน็มบุทชู	เมะอิโตะ โนะ อิเกียะกุ	ฮะกะตะ โกะโจะโร นะมิ มะกุระ	อนนะ โกะโระฉิ อะบุระ จิโงะกุ
มีความประสงค์ดีต่อลูก	✓	✓	✓	✓
พยายามช่วยเหลือลูกซึ่งกระทำผิด	✓	✓	✓	✓

หมายเหตุ เครื่องหมาย ✓ แสดงว่า มีพฤติกรรมลักษณะนี้

โดยในบทละครเรื่องโกะจูเน็งกิ อุตะเน็มบุทชู ตัวละครพ่อมีความประสงค์ดีต่อลูก ไม่ต้องการให้ลูกถูกเจ้านายลงโทษเรื่องลอบมีความสัมพันธ์กับบุตรสาวของเจ้านาย และพยายามช่วยเหลือลูกซึ่งกระทำผิดด้วยการนำหลักฐานมายืนยันต่อศาลว่า การกระทำความผิดของลูกเป็นเรื่องที่ถูกกลั่นแกล้งใส่ร้าย บทละครเรื่องเมะอิโตะ โนะ อิเกียะกุ ตัวละครพ่อมีความประสงค์ดีต่อลูก ส่งลูกไปเป็นบุตรบุญธรรมร้านม้าเร็วเพื่อให้ลูกมีอนาคตที่ดี และพยายามช่วยเหลือลูกซึ่งกระทำผิดด้วยการให้เงินลูกสะใภ้เป็นค่าเดินทาง ทั้งยังบอกให้เพื่อนบ้านมาบอกเส้นทางให้ลูกกับลูกสะใภ้หนีไป บทละครเรื่องฮะกะตะ โคะโจะโร นะมิมะกุระ ตัวละครพ่อมีความประสงค์ดีต่อลูก ต้องการให้ลูกมีอนาคตที่ดี ด้วยการทำการค้าที่สุจริต และพยายามช่วยเหลือลูกซึ่งกระทำผิดด้วยการเดินทางมาตั้งสอนลูก หลังได้ข่าวว่าลูกทำการค้าไม่สุจริต ทั้งยังให้เงินค่าเดินทาง และแสดงอาการบอกลูกหนีไปโดยเร็ว ส่วนบทละครเรื่องอนนะ โคะโระฉิ อะบุระ โนะ จิโงะกุ นั้น ตัวละครแม่แสดงออกถึงความประสงค์ดีต่อลูกด้วยการตั้งสอนลูกให้ประพฤติตัวตามครรลองที่ถูกต้อง และพยายามช่วยเหลือลูกที่กระทำความผิดด้วยการนำขนม และเงิน ไปฝากให้ลูกใช้จ่าย หลังตัดขาด

นอกเหนือจากพฤติกรรมทั้งสองประการของตัวละครพ่อหรือตัวละครแม่ในตารางที่ 10 ซึ่งตรงตามสมมติฐานที่ได้ตั้งไว้แล้ว ผู้วิจัยยังสังเกตเห็นพฤติกรรมอื่นของตัวละครพ่อหรือตัวละครแม่ที่มีลักษณะใกล้เคียงกันในบทละครทั้ง 4 เรื่อง และอาจกล่าวได้ว่าเป็นลักษณะพิเศษในผลงานของฉิมมะทัช ดังปรากฏในตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 11 พฤติกรรมของตัวละครพ่อหรือตัวละครแม่ในบทละครทั้ง 4 เรื่อง
ที่เป็นลักษณะพิเศษในผลงานของฉิมมะทัช

พฤติกรรม ของตัวละครพ่อหรือตัวละครแม่	บทละคร			
	โกะจูเน็งกิ อุตะ เน็มบุทัช	เมะอิโตะ โนะ อิเกยะกุ	ฮะกะตะ โกะโอะโร นะมิ มะกุระ	อนนะ โกะโระฉิ อะบุระ จิโงะกุ
ต้องต่อสู้กับความขัดแย้งในใจ ระหว่างความรักลูกกับหน้าที่ ที่พึงปฏิบัติต่อสังคม หรือผู้อื่น ทำให้พ่อหรือแม่นั้น ๆ รู้สึกทุกข์ ทรมานใจในการช่วยเหลือลูก	×	✓	✓	✓

หมายเหตุ เครื่องหมาย ✓ แสดงว่า มีพฤติกรรมลักษณะนี้
× แสดงว่า ไม่มีพฤติกรรมลักษณะนี้

ในบทละครเรื่องโกะจูเน็งกิ อุตะเน็มบุทัช ตัวละครพ่อไม่มีความขัดแย้งในใจใด ๆ ในอันที่จะช่วยเหลือลูก แตกต่างจากบทละครอีก 3 เรื่อง อันได้แก่ บทละครเรื่องเมะอิโตะ โนะ อิเกยะกุ ที่ตัวละครพ่อต้องต่อสู้กับความขัดแย้งในใจระหว่างความรักลูก กับหน้าที่ที่พึงปฏิบัติต่อแม่บุญธรรมของลูก และต่อสังคมที่ต้องการจับตัวผู้กระทำความผิดใช้เงินของผู้อื่นโดยมิได้รับอนุญาต บทละครเรื่องฮะกะตะ โกะโอะโร นะมิ มะกุระ ที่ตัวละครพ่อต้องต่อสู้กับความขัดแย้งในใจระหว่างความรักลูก กับหน้าที่ที่พึงปฏิบัติต่อสังคมที่ต้องการจับตัวผู้กระทำความผิดค่าของเดือน และบทละครเรื่องอนนะ โคะโระฉิ อะบุระ โนะ จิโงะกุ ที่ตัวละครแม่ต้องต่อสู้กับความขัดแย้งในใจระหว่างความรักลูก กับหน้าที่ที่พึงปฏิบัติต่อสามีใหม่

ผู้วิจัยวิเคราะห์ว่าการที่บทละครเรื่อง โกะจูเน็งกิ อุตะเน็มบุทซุ เป็นบทละครเพียงเรื่องเดียวที่ไม่ปรากฏพฤติกรรมของตัวละครพ่อดังที่กล่าวถึง มีสาเหตุเนื่องมาจากขณะที่ชิกะมะทซุประพันธ์บทละครเรื่องนี้ในปี ค.ศ.1707 ชิกะมะทซุยังไม่ได้ค้นพบกลวิธีการประพันธ์ในการทำให้ตัวละครพ่อหรือตัวละครแม่ต้องต่อสู้กับความขัดแย้งในใจ จนทำให้พ่อหรือแม่นั้น ๆ รู้สึกทุกข์ทรมานใจในการช่วยเหลือลูก แต่หลังจากชิกะมะทซุได้ใช้กลวิธีการประพันธ์นี้ในบทละครเรื่องเมะอิโคะ โนะ อิเกยะกุ ซึ่งจัดแสดงเป็นครั้งแรกในปีค.ศ.1711 และประสบความสำเร็จอย่างคึกคักแล้ว ก็ได้ใช้กลวิธีการประพันธ์นี้ในการประพันธ์บทละครที่ตามมาเรื่องอื่น ๆ รวมทั้งบทละครเรื่องสะกะตะ โคะโจะโร นะมิมะกุระ และเรื่องอนนะ โคะโระมิ อะบุระ โนะ จิโงะกุ ที่จัดแสดงเป็นครั้งแรกในปีค.ศ. 1718 และ ค.ศ.1721 ตามลำดับด้วย การที่นักวิชาการผู้ศึกษาผลงานการประพันธ์ของชิกะมะทซุ อาทิจิระตะ ชูมิโกะ (平田澄子)² ได้แบ่งช่วงบทละครประเภทเซวะโมะโนะของชิกะมะทซุ ออกเป็นช่วงต้น และช่วงปลาย โดยเริ่มนับผลงานในช่วงปลายตั้งแต่เรื่อง เมะอิโคะ โนะ อิเกยะกุ เป็นต้นไป ก็อาจจะมีสาเหตุหนึ่งมาจากการที่กลวิธีการประพันธ์ดังที่กล่าวมา ได้รับการพัฒนาขึ้นอย่างโดดเด่นนับตั้งแต่บทละครเรื่องเมะอิโคะ โนะ อิเกยะกุ นี้ด้วยก็เป็นได้

สาวลักษณ์ สุริยะวงศ์ไพศาล ผู้ศึกษาเรื่องภาพลักษณ์พ่อแม่ลูกในบทละครโน ซึ่งเป็นศิลปะการแสดงโบราณของญี่ปุ่นอีกแขนงหนึ่งที่ยังทรงคุณค่า และยังได้รับความนิยมจากผู้ชมชาวญี่ปุ่นเป็นอย่างสูงมาจนถึงปัจจุบัน กล่าวว่า ลักษณะของตัวละครแม่ที่ศึกษาในบทละครโนมีให้เห็นใน 5 ลักษณะ กล่าวคือ มีตัวละครแม่ที่เสียสละชีวิตเพื่อลูก ออกตามหาลูก ปกป้องลูก แก่แค้นเพื่อลูก และขายตัวเพื่อลูก³ ส่วนตัวละครพ่อในบทละครโนปรากฏให้เห็นใน 4 ลักษณะคือ มีการสละชีวิตเพื่อลูก แก่แค้นแทนลูก ออกมาปกป้องลูก และตามหาลูก⁴ ลักษณะของตัวละครพ่อและตัวละครแม่ดังกล่าวนี้แสดงให้เห็นถึงความประสงค์ และความพยายามช่วยเหลือลูกเช่นเดียวกับบทละครของชิกะมะทซุ ในตารางที่ 10 ส่วนพฤติกรรมในตารางที่ 11 นั้น ไม่ปรากฏให้เห็นในตัวละครพ่อและตัวละครแม่ในบทละครโนเลย ซึ่งถือเป็นเรื่องที่น่าสนใจอีกประการหนึ่ง ที่จะได้ศึกษาเปรียบเทียบบทละครโจริและบทละครโนในประเด็นนี้ในโอกาสต่อไป เพราะข้อมูลจากบทละครโจริจำนวน 4 เรื่อง ณ ขณะนี้ ยังไม่เพียงพอที่จะสามารถวิเคราะห์เปรียบเทียบในประเด็นนี้ได้

² 平田澄子, “近松後期の世話物をめぐって—父親役形成についての試論—,” 近松論集: 13-26.

³ สาวลักษณ์ สุริยะวงศ์ไพศาล, “ภาพลักษณ์พ่อแม่ลูกในบทละครโน,” (รายงานผลการวิจัยทุนวิจัยกองทุนรัชดาภิเษกสมโภช จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547 (แก้ไข 2549)), หน้า 27-29.

⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 19-23.

ต่อไปจะขอกล่าวถึงตัวละครลูกที่ทำผิดกฎหมายของบทละครทั้ง 4 เรื่องดังกล่าว ตัวละครลูกเป็นตัวละครเพศชาย และอยู่ในวัยหนุ่มทั้งสิ้น มีลักษณะคล้ายกันคือ ตัวละครลูกไม่ได้อาศัยอยู่กับครอบครัวตนเอง หรืออาศัยอยู่กับครอบครัวแต่ครอบครัวมีลักษณะไม่สมบูรณ์ ตัวละครลูกทั้งหมดไม่ทำตามความประสงค์ของผู้เป็นพ่อ หรือผู้เป็นแม่ จนมีจุดจบที่น่าเศร้าในที่สุด ตรงตามสมมติฐานของงานวิจัยทุกประการ ดังสามารถแสดงให้เห็นลักษณะของตัวละครลูกจากบทละครทั้ง 4 เรื่อง ได้ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 12 พฤติกรรมของตัวละครลูกในบทละครทั้ง 4 เรื่อง

พฤติกรรม ของตัวละครลูก	บทละคร			
	โกะจูเน็งกิ อุตะ เน็มบุทซุ	เมะอิโตะ โนะ อิเกียะกุ	ฮะกะตะ โกะโจะโร นะมิ มะกุระ	อนนะ โกะโระฉิ อะบุระ จิโงะกุ
ไม่ทำตามความประสงค์ ของพ่อแม่	✓	✓	✓	✓
มีจุดจบที่น่าเศร้า	✓	✓	✓	✓

หมายเหตุ เครื่องหมาย ✓ แสดงว่า มีพฤติกรรมลักษณะนี้

โดยในบทละครเรื่องโกะจูเน็งกิ อุตะเน็มบุทซุ ตัวละครลูกไม่ยอมแต่งงานกับผู้หญิงที่พ่อจัดหาให้ ทั้งยังลักลอบมีความสัมพันธ์กับบุตรสาวของเจ้านาย จนสุดท้ายตัวละครลูกถูกทางการจับข้อหาลักทรัพย์และฆ่าคนตาย และตัดสินใจฆ่าตัวตายในคอนจบ บทละครเรื่องเมะอิโตะ โนะอิเกียะกุ ตัวละครลูกไม่สนใจทำงาน คิดพินนางคณิกา และใช้จ่ายเงินจำนวนมากไปกับนางคณิกา สุดท้ายตัวละครลูกถูกทางการจับกุมข้อหาใช้เงินของผู้อื่นโดยไม่ได้รับอนุญาต ซึ่งมีโทษประหารชีวิต บทละครเรื่องฮะกะตะ โคะโจะโร นะมิมะกุระ ตัวละครลูกมีความสัมพันธ์กับนางคณิกา และทำการค้าที่ไม่สุจริต สุดท้ายถูกทางการจับตัวไปลงโทษ แต่ตัวละครลูกชิงฆ่าตัวตายเสียก่อนจะถูกลงโทษ ส่วนบทละครเรื่องอนนะ โคะโระฉิ อะบุระ โนะ จิโงะกุ นั้น ตัวละครลูกประพฤติตัวไม่ดี คิดพินนางคณิกา ทะเลาะเบาะแว้ง พุดโกหก ทำร้ายร่างกายคนในครอบครัว จนถูกตัวละครแม่ตัดขาด สุดท้ายติดขัดเรื่องการเงิน เป็นเหตุให้ฆ่าคนตายเพื่อชิงทรัพย์ และถูกทางการจับตัวนำไปประหารชีวิตในที่สุด

ในเรื่องของความเป็นโศกนาฏกรรมของบทละคร ที่เกี่ยวเนื่องกับพฤติกรรมของตัวละคร พ่อแม่ลูกนั้น ผู้วิจัยวิเคราะห์ว่าซิกะมะทซุได้ใช้หลากหลายกลวิธี เพื่อให้บทละครมีความเป็นโศกนาฏกรรมมากยิ่งขึ้น กลวิธีดังกล่าวได้แก่ การที่พ่อหรือแม่ซึ่งต้องการช่วยเหลือลูก ไม่สามารถช่วยเหลือลูกได้ด้วยตัวเอง เนื่องจากสถานการณ์แวดล้อม ทำให้จำเป็นต้องฝากฝังให้คนอื่นช่วยเหลือลูกแทนตน การมีฉากแสดงความรู้สึกของพ่อหรือแม่ต่อลูก มากกว่าฉากแสดงความรู้สึกของลูกต่อพ่อหรือแม่ การไม่ให้พ่อหรือแม่ได้พบหน้ากับลูกโดยตรงในฉากกล่าวแสดงความรู้สึกต่อลูก การกระทำความคิดของลูกเป็นเรื่องที่ไม่ได้เกิดจากความตั้งใจ และการที่พ่ออยู่ในวัยชราและมีลักษณะน่าเวทนาสงสาร ดังสามารถแสดงด้วยตารางดังต่อไปนี้

ตารางที่ 13 ลักษณะความเป็นโศกนาฏกรรมที่เกี่ยวเนื่องกับตัวละครพ่อแม่ลูก
ในบทละครทั้ง 4 เรื่อง

ลักษณะความเป็นโศกนาฏกรรม	บทละคร			
	โกะจู เน็งกิ อุตะ เน็มบุทซุ	เมะอิโคะ โนะ อิเคียะกุ	อะกะตะ โกะโจโร นะมิ มะกุระ	อนนะ โกะโระฉิ อะบุระ จิโงะกุ
การที่พ่อหรือแม่ซึ่งต้องการช่วยเหลือลูก ไม่สามารถช่วยเหลือลูกได้ด้วยตัวเอง เนื่องจากสถานการณ์แวดล้อม ทำให้จำเป็นต้องฝากฝังให้คนอื่นช่วยเหลือลูกแทนตน	✓	✓	✓	✓
การมีฉากแสดงความรู้สึกของพ่อหรือแม่ต่อลูก มากกว่าฉากแสดงความรู้สึกของลูกต่อพ่อหรือแม่	✓	✓	✓	✓
การไม่ให้พ่อหรือแม่ได้พบหน้ากับลูกโดยตรงในฉากกล่าวแสดงความรู้สึกต่อลูก	✓	✓	✓	✓
การกระทำความคิดของลูกเป็นเรื่องที่ไม่ได้เกิดจากความตั้งใจ	✓	✓	✓	×
การที่พ่ออยู่ในวัยชราและมีลักษณะน่าเวทนาสงสาร	✓	✓	✓	×

หมายเหตุ เครื่องหมาย ✓ แสดงว่า มีลักษณะนี้
× แสดงว่า ไม่มีลักษณะนี้

ในประเด็นแรก ลักษณะความเป็นโศกนาฏกรรมที่เกิดจากการใช้กลวิธีการประพันธ์ให้ตัวละครพ่อหรือตัวละครแม่ซึ่งต้องการช่วยเหลือลูก ไม่สามารถช่วยเหลือลูกได้ด้วยตัวเอง เนื่องจากสถานการณ์แวดล้อม ทำให้จำเป็นต้องฝากฝังให้คนอื่นช่วยดูแลลูกแทนตนนั้น ปรากฏให้เห็นในบทละครทั้ง 4 เรื่อง ดังต่อไปนี้ บทละครเรื่องโกะจูเน็งกิ อุตะเน็มบุทซุ ตัวละครพ่อถูกเพื่อนของลูกหลอก ไม่ให้เดินทางไปช่วยเหลือลูก ทำให้ต้องฝากฝังให้เพื่อนของลูกช่วยดูแลลูกแทนตน บทละครเรื่องเมะอิโคะ โนะ อิเกะยะกุ ตัวละครพ่อไม่สามารถพบหน้าและช่วยเหลือลูกได้ด้วยตัวเองได้ด้วยเกรงว่าจะขัดต่อหน้าที่ที่พึงปฏิบัติต่อสังคมและแม่บุญธรรมของลูก จึงได้ให้เงินลูกสะใภ้เป็นค่าเดินทาง และให้เพื่อนบ้านมาบอกเส้นทางให้ลูกกับลูกสะใภ้หนี บทละครเรื่องอะกะตะ โคะโจะโรนะมิมะกุระ ตัวละครพ่อไม่ต้องการปฏิบัติตัวขัดกับหน้าที่ที่พึงปฏิบัติต่อสังคม จึงให้ยายคนเฝ้าบ้านไปบอกให้ลูกหนีไป และกลับตัวกลับใจหันมาทำการค้าที่สุจริตเสีย ส่วนบทละครเรื่องอนนะ โคะโระฉิ อะบุระ โนะ จิโงะกุ นั้น ตัวละครแม่กลัวว่าการช่วยเหลือลูกจะทำให้ขัดกับหน้าที่ที่พึงปฏิบัติต่อสามีใหม่ จึงได้นำขนมและเงินมาฝากเพื่อนบ้านเอาไว้ให้ลูก พร้อมกับขอร้องให้ช่วยตักเตือนดูแลลูกให้ด้วย

ประเด็นต่อไปที่ผู้วิจัยวิเคราะห์ว่า มีส่วนช่วยทำให้บทละครมีความเป็นโศกนาฏกรรมมากยิ่งขึ้น คือการมีฉากแสดงความรู้สึกของพ่อหรือแม่ต่อลูก มากกว่าฉากแสดงความรู้สึกของลูกต่อพ่อหรือแม่ ประเด็นดังกล่าวนี้ปรากฏให้เห็นในบทละครทั้ง 4 เรื่องเช่นเดียวกัน การที่ผู้วิจัยวิเคราะห์ว่า ลักษณะการมีฉากแสดงความรู้สึกของพ่อหรือแม่ต่อลูก มากกว่าฉากแสดงความรู้สึกของลูกต่อพ่อหรือแม่ดังกล่าว มีส่วนช่วยทำให้บทละครมีความเป็นโศกนาฏกรรมมากยิ่งขึ้นกว่าลักษณะการมีฉากแสดงความรู้สึกของพ่อหรือแม่ต่อลูก น้อยกว่าหรือเท่ากับฉากแสดงความรู้สึกของลูกต่อพ่อหรือแม่นั้น เป็นเพราะผู้วิจัยมองว่า ผู้ชมละครหรือผู้อ่านบทละครทุกคน ไม่ว่าจะเป็หนุ่มสาว หรือผู้สูงอายุ ล้วนแต่มีพ่อแม่ผู้ให้กำเนิด และตระหนักอยู่ในใจเป็นอย่างดีว่า เมื่อเรากระทำความผิด คนที่จะเสียใจที่สุดก็คือพ่อแม่ บทละครของชิกะมะทซุทั้ง 4 เรื่องดังกล่าว ได้มาช่วยตอกย้ำความรู้สึกนั้นอีกครั้ง โดยชิกะมะทซุได้ตอกย้ำให้เห็นว่าเมื่อเรากระทำความผิด จะด้วยความตั้งใจหรือไม่ตั้งใจก็ตาม พ่อหรือแม่จะรู้สึกเสียใจเป็นอันมาก แต่ท่านก็ยังมี ความประสงค์ดี เป็นห่วงเป็นใย และคอยช่วยเหลือเราอย่างสุดความสามารถ เมื่อผู้ชมละครหรือผู้อ่านบทละครได้ทราบความถึงความทุกข์ทรมานของคนที่เรารักและรักเรายิ่งกว่าผู้ใด ทั้งความทุกข์ทรมานนั้นยังเกิดขึ้นโดยมีเราเป็นต้นเหตุ ก็จะเกิดอารมณ์สะเทือนใจ ยิ่งกว่าการได้รับรู้ความรู้สึกของลูกผู้กระทำความผิดต่อพ่อหรือแม่ และนี่อาจจะเป็นจุดประสงค์อีกประการหนึ่งในการประพันธ์บทละครของชิกะมะทซุ ที่ต้องการให้อารมณ์สะเทือนใจต่อความรู้สึกของพ่อแม่ที่มีลูกกระทำความผิด มาช่วยสั่งสอนหนุ่มสาว ที่อาจจะกำลังคิดทำความผิดอยู่ กลับตัวกลับใจเลิกคิดกระทำความผิดก็เป็นได้

การไม่ให้พ่อหรือแม่ได้พบหน้ากับลูกโดยตรงในฉากกล่าวแสดงความรู้สึกต่อลูก ก็เป็นอีกลักษณะหนึ่งที่บทยละครทั้ง 4 เรื่องมีเหมือนกัน และผู้วิจัยวิเคราะห์ว่าเป็นอีกลักษณะหนึ่งที่ช่วยทำให้บทยละครมีความเป็น โศกนาฏกรรมมากยิ่งขึ้น นั่นเป็นเพราะ หลังจากลูกกระทำความผิด และตกอยู่ในสถานการณ์ที่กำลังหนีการจับกุมของเจ้าหน้าที่อยู่นั้น การได้พบหน้าพ่อหรือแม่ เพื่อรับฟังความรู้สึกเป็นห่วงเป็นใยจากปากของท่าน ย่อมเป็นสิ่งที่ลูกทุกคนปรารถนา แต่ชิกะมะทซูกกลับไม่สร้างโอกาสนั้นให้แก่ตัวละครลูกในบทยละครของเขาเลย แต่กลับให้พ่อหรือแม่ได้แสดงความรู้สึกต่อลูกผ่านทางตัวละครอื่น โดยบทยละครเรื่อง โกะจูเน็งกิ อุตะเน็มบุทซุ ตัวละครพ่อแสดงความรู้สึกห่วงใยลูกผ่านทางเพื่อนของลูก บทยละครเรื่อง เมะอิโคะ โนะ อิเกะยะกุ แสดงความรู้สึกต่อลูกผ่านทางลูกสะใภ้ โดยที่ตัวละครลูกได้ยืนอยู่ด้วย บทยละครเรื่อง สะกะตะ โคะโอะโร นะมิมะกุระ ตัวละครพ่อแสดงความรู้สึกต่อลูกผ่านทางยายคนเฝ้าบ้าน โดยที่ลูกก็ฟังอยู่ด้วย และบทยละครเรื่อง อนนะ โคะโระฉิ อะบุระ โนะ จิโงะกุ นั้น ตัวละครแม่แสดงความรู้สึกเป็นห่วงลูกกับเพื่อนบ้าน โดยที่ลูกก็แอบฟังอยู่ด้วยเช่นเดียวกัน

การกระทำความผิดของลูกเป็นเรื่องที่ไม่ได้เกิดจากความตั้งใจ เป็นอีกประเด็นหนึ่งที่ช่วยสร้างความเป็น โศกนาฏกรรมให้แก่บทยละคร โดยบทยละครเรื่อง โกะจูเน็งกิ อุตะเน็มบุทซุ ความผิดของตัวละครลูกเรื่อง ขโมยเงิน เป็นความผิดที่ถูกเพื่อนใส่ร้าย ส่วนความผิดเรื่องฆ่าคนตายก็เป็นไปเพราะบันดาลโทสะที่ได้รับรู้ว่าเพื่อนรวมหัวกันกลั่นแกล้ง ทั้งการฆ่าคนตายก็ยังเป็นการฆ่าผิดตัว บทยละครเรื่อง เมะอิโคะ โนะ อิเกะยะกุ ความผิดเรื่องนำเงินของผู้อื่นมาใช้โดยไม่ได้รับอนุญาตนั้นเป็นการทำไปด้วยอารมณ์ชั่ววูบ หลังผ่านไปได้ยืนเพื่อนกำลังนิทาว่าร้ายตนเองด้วยความบังเอิญ และเข้าใจผิดว่าเพื่อนหวังร้ายต่อตัว บทยละครเรื่อง สะกะตะ โคะโอะโร นะมิมะกุระ ความผิดเรื่องค้าของเถื่อนของตัวละครลูก เริ่มต้นจากความบังเอิญที่ขึ้นเรือผิด ไปเห็นโจรค้าของเถื่อนกระทำผิดกฎหมาย ทำให้จำเป็นต้องเข้าเป็นพวกเดียวกับโจรค้าของเถื่อนในที่สุด ส่วนบทยละครเรื่อง อนนะ โคะโระฉิ อะบุระ โนะ จิโงะกุ นั้น ตัวละครลูกมีความตั้งใจกระทำความผิด

ภาพตัวละครพ่อพ่ออยู่ในวัยชราและมีลักษณะน่าเวทนาสงสาร เป็นอีกลักษณะหนึ่งที่พบในบทยละคร 3 เรื่อง ดังรายละเอียดต่อไปนี้ บทยละครเรื่อง โกะจูเน็งกิ อุตะเน็มบุทซุ ตัวละครพ่อ อายุมากกว่า 60 ปี อาชีพชาวนา เดินทางมาเยี่ยมลูกในช่วงปีใหม่ แต่ถูกเพื่อนของลูกหลอกระหว่างทางเป็นเหตุให้ลูกเดือดร้อน บทยละครเรื่อง เมะอิโคะ โนะ อิเกะยะกุ ตัวละครพ่อ อยู่ในวัยชรา อาชีพชาวนา ส่งลูกไปเป็นบุตรบุญธรรมร้านม้าเร็ว เพื่อหวังให้ลูกมีอนาคตที่ดี แต่ลูกกลับกระทำผิดกฎหมาย ทำให้ชายชราต้องทุกข์ทรมานใจ และถึงกับสิ้นสติเมื่อรู้ว่าลูกถูกทางการจับตัวได้ บทยละครเรื่อง สะกะตะ โคะโอะโร นะมิมะกุระ ตัวละครพ่อ อายุ 78 ปี ประกอบอาชีพค้าขาย ฐานะปาน

กลาง ชีคมันในการทำการค้าที่สุจริต เมื่อทราบข่าวว่าลูกทำการค้าที่ไม่สุจริต จึงรู้สึกผิดหวัง และเสียใจเป็นอย่างยิ่ง

เอ็ดเวิร์ด เอ ไรท์ (Edward A. Wright) กล่าวถึงหลักการของบทละครแทรกจิติ (tragedy) ว่าจะต้องมีลักษณะ 5 ประการด้วยกัน คือมีเนื้อหาที่เคริดเป็นจริงเป็นจัง ตัวละครน่าจะต้องเป็นบุคคลที่ยิ่งใหญ่หรือคนที่เป็นตัวแทนของชนชั้น เหตุการณ์จะต้องตรงไปตรงมาไม่มีการใช้เหตุบังเอิญหรือโชคเคราะห์เข้ามาเกี่ยวพัน ต้องมีอารมณ์พื้นฐานคือความสงสารและสะพรึงกลัว กล่าวคือ สงสารตัวละครเอกที่ต้องทุกข์ทรมาน และกลัวว่าเคราะห์กรรมอย่างเดียวกันจะต้องมาประสบกับเราบ้าง และในขั้นสุดท้ายตัวละครเอกต้องประสบความพ่ายแพ้⁵ แต่เมื่อวิเคราะห์บทละครทั้ง 4 เรื่อง ของ ชิกะมะทซุแล้ว พบว่ามีลักษณะไม่ตรงไปเสียทุกข้อ โดยเฉพาะในประเด็นเรื่องตัวละครนำ และเหตุบังเอิญนั้นมีความแตกต่างอย่างสิ้นเชิง กล่าวคือตัวละครนำของชิกะมะทซุ เป็นเพียงบุคคลในชนชั้นธรรมดา ไม่ใช่บุคคลที่ยิ่งใหญ่แต่ประการใด ทั้งการประสบความพ่ายแพ้ของตัวละครเอกของชิกะมะทซุ ยังมีการนำเหตุบังเอิญ หรือโชคชะตามาใช้ดังที่ได้กล่าวไว้ในบทก่อนหน้า⁶ ซึ่งนั่นอาจจะมีเหตุผลมาจากจุดประสงค์ของการประพันธ์บทละครของชิกะมะทซุ ที่มีจุดประสงค์หนึ่งเพื่อช่วยปลดปล่อยดวงวิญญาณของตัวละครที่เสียชีวิตในเหตุการณ์จริง ให้ไปสู่สุคติ จึงมีความจำเป็นต้องทำให้การกระทำผิดของตัวละครเป็นการกระทำที่ไม่ได้เกิดจากความตั้งใจนั่นเอง

จะเห็นได้ว่าบทละครของชิกะมะทซุนั้นมีลักษณะเฉพาะพิเศษ ไม่เหมือนบทละครแทรกจิติ หรือ โศกนาฏกรรมตะวันตก แต่มีลักษณะเฉพาะตัวที่มีความโดดเด่น ดังที่โทริโงะเอะ บุนโซ (鳥越文蔵) และคณะกล่าวว่า บทละครกลุ่มโอะมะทะซุโอะโนะนั้นใช้เหตุการณ์อาชญากรรมที่มีสาเหตุจากการขัดสนเรื่องเงินทองมาเป็นโครงเรื่อง ทว่า ชิกะมะทซุไม่ได้มุ่งนำเสนอข่าวของเหตุการณ์นั้น ๆ ตามจริง แต่มองไปที่จิตใจของอาชญากรผู้นั้นและบุคคลแวดล้อม แล้วสร้างสรรค์เป็นบทละครขึ้นมา ชิกะมะทซุจึงไม่ได้ประพันธ์ให้อาชญากรเป็นคนเลว แต่กลับมองบุคคลผู้นั้นในฐานะที่เป็นมนุษย์คนหนึ่ง แสดงให้เห็นถึงเหตุผลของการกระทำนั้น ซึ่งเกิดขึ้นจากความอ่อนแอของมนุษย์ และจิตใจของมนุษย์ที่หลุดออกนอกกรอบในบางครา⁶ ด้วยเหตุผลในการเข้าใจจิตใจมนุษย์ดังกล่าวนี้เอง ทำให้แม้บทละครของชิกะมะทซุจะไม่มีลักษณะ 5 ประการเหมือนแทรกจิติของ

⁵ เอ็ดเวิร์ด เอ ไรท์, ดูหนังสือละคร, แปลโดย นพมาศ ศิริกาษา (กรุงเทพฯ : ภาควิชาศิลปการละคร คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528), หน้า 67.

⁶ 近松門左衛門[著]/鳥越文蔵[ほか]校注・訳, 冥途の飛脚 : 忠兵衛梅川/女殺油地獄/丹波与作待夜のこむろぶし/長町女腹切ほか (東京 : 小学館, 1997) (新編日本古典文学全集:74, 近松門左衛門集:1), p. 563.

ตะวันตก แต่ก็สามารถสร้างความสะเทือนใจให้แก่ผู้ชมจนได้รับการขนานนามว่าเป็น “เช็คเปียร์แห่งญี่ปุ่น”⁷

จากผลสรุปที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้น งานวิจัยฉบับนี้ ได้ทำให้เข้าใจพฤติกรรมของตัวละครพ่อแม่ลูกในบทละครโจรรี่ กลุ่มโอะบะทซุโมะโนะ ของฉิมะมัทซุ มนสะเอะมอน และเข้าใจวิธีการสร้างสรรค์บทละครให้มีความเป็นโศกนาฏกรรมของเขากฎวิธีหนึ่ง ซึ่งเกิดจากการใช้พฤติกรรมของพ่อแม่ลูกมาเป็นองค์ประกอบ อันจะเป็นประโยชน์ในการศึกษาผลงานเรื่องอื่นของฉิมะมัทซุต่อไป

⁷ 諏訪春雄, 凶説日本の古典 16 近松門左衛門 (東京: 集英社, 1979), p. 32.